

Oponentský posudek bakalářské práce:

Anna Natálie HOMOLKOVÁ, Ciceronova Filipika IX: překlad, analýza rétorických strategií a komentář. UK FF 2023. Str. 38.

Devátá z Ciceronových Filipik je nejkratší z dochovaných čtrnácti, tématicky je spojena s velmi konkrétní jednáním římského senátu počátkem února roku 43 př. n. l., které Cicero využil jako další příležitost k uplatnění svého řečnického talentu v úsilí přesvědčit kolísající senát k rozhodnějšímu postupu proti Marku Antoniovi. Tato řeč byla jistě vhodným předmětem pro zpracování v bakalářské práci, kterou kol. Homolková předložila.

Po krátkém (snad až příliš) Úvodu, v němž nastiňuje cíle své práce (viz její titul) a uvádí základní texty, o něž se v práci opírá, se autorka věnuje popisu historického kontextu událostí let 49 – 43, spíše však jen 44 – 43 př. n. l., tedy občanské války a vývoje událostí po Caesarově zavraždění (s. 7 – 14). Toto shrnutí, které je chronologicky i věcně v zásadě správné, je dokladem poctivé autorčiny snahy zajistit si solidní orientaci v událostech velmi dynamické politické situace v Římě v době střetů silných osobností, politických skupin a vojenských sil, je ovšem díky stručnosti povýtce jen schematické a postrádá i proporcionální vyváženost (zvláště konec je velmi lapidární). Nicméně pro potřebu této práce je tento přehled dostačující, protože vystihuje postavení a aktivitu (či pasivitu) protagonistů událostí (M. Antonius, caesarovrazi D. a M. Brutové, C. Cassius, Octavianus) i překerní postavení Cicerona, který vstoupil do „osobní“ války s M. Antoniem a dlouho do ní, jako války za republiku, marně nutil senát, v podstatě caesarovský. K této části práce mám jen několik poznámek: s. 9 – odkud víme, že Antoniu „začal falšovat“ dokumenty od cca. 18 dubna? s. 11 – Cicero se vydal do Řecka až v červenci, ne 7. dubna; s. 13 (a pak i s. 16, 18 s pozn. 74 a vlastní řeč. § 9) – jen jedno poselstvo bylo posláno k M. Antoniovi, návrh podal radikální stoupenec Caesara i M. Antonia Fufius Calenus, který byl také tchánem konzula Pansy.

Dále pak autorka logicky předkládá krátký životopis Ser. Sulpicia Rufa, k jehož počtě je 9. Filipika pronášena (s. 14 – 16). Jsou zde uvedena hlavní fakta známá z Ciceronových textů (viz odkazy v poznámkách), autorka mohla ovšem nahlédnout do naučných slovníků a více posoudit rozsáhlou (a novátorskou) právnickou tvorbu Sulpiciovu, který byl nepochybně největší právním znalcem své doby; k jeho synovi lze poznamenat, že je pokládán za otce básničky Sulpicie (IV. kniha Tibullových elegií). Velmi podařený a užitečný je autorčin přehled o celém sledu Ciceronových Filipik, který čtenářům dává základní informace o chronologii řečí, příležitostech jejich pronesení a jejich věcné provázanosti. K speciálnímu posouzení deváté filipiky (s. 22) mi chybí připomenutí její vazby na 5. a 7. filipiku, na něž je do určité míry napojena i Ciceronova argumentace. S ohledem na čtenáře bych na toto místo zařadil pasáž o struktuře řeči (4.1 na s. 30n.), která by jej lépe připravila k četbě vlastní řeči.

Jádro práce, tedy překlad 17 paragrafů IX. filipiky, zaujímá v práci s. 23 – 29. Překlad reálně pronesené řeči je vždy obtížnější než překlad „prosté“ beletrie, protože rétorický výkon vyžaduje reprodukci řady řečnických prostředků, postižení emocí, účelových obrátů, římských (aristokratických) společenských ohledů atd., i empatii pro aktuální společenskou atmosféru, v tomto případě v partikulárně rozděleném římském senátu. V tomto směru hodnotím obecně autorčin počín jako úspěšný, i když na řadě místných bych mohl volit jinou formulaci, slovosled nebo výrazovou akcentaci, což ovšem souvisí i s překladatelskou zkušeností. Např. před oslovením „senátoři“ bych dal rozhodně přednost „otcové“ (*patres conscripti*), jak je oslovovali i římscí císaři; oficiální a slavnostní charakter řeči ochuzuje autorka tím, že soustavně mluví o Sulpiciovi, i když Cicero má důsledně *Ser. Sulpicius*. Na některých místech autorka nevystihuje originál, např. § 1 Sulpicius byl „moudřejší než všichni“, nikoli „všichni ostatní“! Tamtéž *ereptus e causa* jistě neznamená „byl vyrván ze tříčlenné skupiny“, nýbrž nutno opsat „vyrván ze záležitostí, kvůli níž byl poslán“. V § 2 má

být „... se vydávali do nejistého nebezpečí života bez jakéhokoli strachu ze smrti...“; *longitudo itineris, asperitas viarum* - lépe „délka cesty a její obtížnost“; § 5: *si Ser. Sulpicio casus mortem attulisset* – nic se tam neříká, že viníkem smrti by byla náhoda; Chybný je překlad § 7 „Když dorazil k Antoniovi...“, Antonius byl znepokojen tím, že Sulpicius přichází. *Pietas* v § 9 není otcova oddanost stát, nýbrž jedinečná synovská láska! V § 10 autorka domýšlí smysl, když *praeclaris monumentis* překládá „díky mnoha skvělým činům a spisům“!? § 10 *in ... aequitate explicanda* – spíše „schopnost nacházet pravdu“; § 12 *effigiem morum suorum* – sotva „kopii“, spíše jen „obraz“; *publice* v § 14 (a 16) znamená sice „veřejně“, ale v právním smyslu „na státní náklady“; v § 15 jsou přehozena adjektivy: má být „zločinná opovržlivost“ a „bezbožná válka“. § 16: dodavatel má dostat ten obnos, za který bude jeho práce zadána; tamtéž *funeribus ornamentisque* – spíše „pohřební pocty“. § 17 *in campo Esquilino* – má být „na esquilinském poli“ (kde bylo bohatší římské pohřebiště); tamtéž: *optimo iure* v tomto kontextu znamená „s plnými (vlastnickými) právy“. I přes uvedené detaily opakují, že překlad pokládám za úspěšný autorčin počin.

Druhou nosnou částí práce je Argumentační analýza (lépe snad analýza Ciceronovy argumentace) na s. 31 – 36. Kol. Homolková tu podává obsáhlejší komentář k 9. filipice, ve kterém sleduje především Ciceronovu rafinovanou kumulaci argumentů (o jejich vývoji, o němž autorka uvažuje, se mluvit nedá!), s níž nutí senát přijmout jeho vlastní návrh na posmrtné pocty pro Ser. Sulpicia (§ 15 – 17). Správně vystihuje Ciceronův záměr učinit středobodem argumentace Sulpiciovu smrt na diplomatické misi k M. Antoniovi, aby hlavní zodpovědností za ni mohl obvinít M. Antonia; dalším viníkem smrti je i senát (a můžeme přidat konzula Pansa, § 9), který nemocného Sulpicia k účasti na obtížné misi přímo donutil. Přiznáním poct, zvl. sochy, bude napravena křivda spáchána na Sulpiciovi a pro paměť potomků uchráněna vzpomínka na význam a okolnosti jeho mise (s. 34, o s odvoláním na G. Manuwald(ovou)). Autorce se daří vystihnout nuance Ciceronovy argumentace, která ovšem předpokládá i úvahu o konkrétní situaci při diskusi v senátu. Ciceronova řeč je dokladem velké řečnické pohotovosti, neboť je v podstatě improvizací: Cicero reaguje na návrhy předřečníků, konzula Pansy a P. Servilia (první je spíše Ciceronův odpůrce, druhý jeho největší spojenec v senátu), které nechce roztrpčit a tak jejich návrhy (sochu a náhrobek) využije ve vlastním návrhu poct. Kdežto oni chtěli poctit Sulpicia jako oddaného vlastence a senátora, Cicero chce „umanutě“ poctit Sulpiciovu smrt (kterou důrazně odděluje od ostatního Sulpiciova života, § 10 – 11), aby opět intenzivně obžaloval M. Antonia; zároveň využije vlastní nesouhlas s vysláním poselstva (filipiky 5. a 7.), aby obvinil senátory z podílu na Sulpiciově smrti (srov. jeho distance od senátorů v § 8 – 9).. Řeč je tedy dokladem Ciceronovy kontinuity protiantoniového myšlení i jeho schopnosti šikovně využít konkrétní příležitosti pro usměrňování nejednotného senátu.

Poněkud rozpačitý jsem z pohledu na autorčin poznámkový aparát, který je sice vhodně využíván pro informace biografického rázu a vysvětlení reálií či doplnění hlavního textu, ale celkově budí jak volba poznámkovaných míst, tak i zvolených odkazů dojem nahodilosti. Souvisí to i s tím, že autorka pracuje s omezeným počtem odborné literatury (Ramsey, Manuwald(ová),...); překvapuje mne, že z v češtině dostupné literatury se rozhodla jen pro T. Rollanda (Rubikon) a nechal stranou odbornější autory, např. K. Christa (krize republiky) či L. Canforu (monografie o Caesarovi). V pozn. 3 lze sotva říct, že Pompeius „zastupoval senát“; k pozn. 10: M. Brutus spravoval Předalpskou Galii v r. 46; v pozn. 98 chybí „roku 48“ pro Serviliův konzulát; pozn. 115 k *tribus Lemonia* je nejasná, příp. nepřesná. V pozn. 121 snad není ireálné souvětí kvůli Ciceronově domněnce, ale proto že děj je ireálný. Pokud jde o formální stránku, konstatuji, že kol. Homolková se vyjadřuje se stručnou věcností, hutně, ale její text zůstává čtivý. Nevyvarovala se ovšem některých

prohřešků proti českému úzu, byť jde často jen o nedůslednost a přehlédnutí, srov. především titul překladu na s. 23 (XI místo IX, *Ciceroni* místo *Ciceronis*); rušivé jsou variace *filippiky* i *filipiky*, *quaestores* a *questores*; úpravu do češtiny si zaslouží místa jako na s. 8 (nahore) či v pozn. 102, aj.

Závěrem mohu konstatovat, že autorka při zpracování svého bakalářského úkolu osvědčila zájem o své téma a prokázala solidní orientaci v historických okolnostech, poctivou snahu o adekvátní překlad latinského textu i bakalářskou úroveň badatelské práce; řada uvedených nedostatků ovšem nemusela v práci zůstat.

Navrhované hodnocení: velmi dobře.

V Praze, 27. 8. 2023

doc. Václav Marek